

KNJIGA UTISAKA

(Vladimir Pištalo: *Venecija, Agora, Zrenjanin, 2011*)

Nastavljajući da stvara dela čije su konstante snažni poetski impuls i strukturalna neponovljivost, Vladimir Pištalo ispisuje još jednu knjigu koja svojom žanrovskom polimorfnošću (ili amorfnošću) obesmišljava svaki pokušaj preciznog žanrovskog određenja. Stoga bi sa oprezom trebalo uzeti i sugerisani podnaslov – *Bildungsroman* – koji je prihvatljiv, ali i previše uzak da bi obujmio sve konstitutivne elemente ovog dela: putopisnu, autobiografsku i fantastičku prozu, dokumentarističku građu, esejističke, metatekstualne i auto-poetičke iskaze – budući da su kolažiranjem ovako raznorodnog književnog materijala izbrisane *demarkacione linije* između pomenutih žanrova. Čini se da se o knjizi *Venecija* ne može pisati drugačije osim impresionistički jer je nerazloživa na manje delove, kauzalno povezane celine koje teže kompozicionoj ili strukturalnoj koheziji. Ona je i sama „knjiga utisaka“, u kojoj putopisac, kao hodočasnik koji se neprestano vraća u svoju Meku, uvek iznova opčinjen, opisuje i slavi neprolaznu lepotu Venecije.

Upoznajemo Veneciju viđenu očima pripovedača i Veneciju u očima Drugog – u zapisima prvih hroničara i putopisaca, u delima mnogobrojnih evropskih i srpskih književnika, pa i na licima slučajnih prolaznika. Ali upoznajemo i Veneciju iz Felinijevog filma „Kazanova“, nakon čije premijere na beogradskom FEST-u pisac iz bioskopa izlazi „proširene duše“, opčinjen kadrovima karnevalske atmosfere iz vremena kada se već nazirao smiraj već posustale Serenissime, mada ne i kraj *nekrštenih dana* bledolikih kontesa i njihovih neumornih ljubavnika, arlekinskog humora i likova iz pozadinskog i budoarskog sveta Venecije. Tom haosu venecijanskog karnevala Kazanovinog doba, datom kroz objektiv dveju kamera, Felinijeve pa Pištalove, suprotstavljaju se poetični opisi venecijanskih ulica, zgrada, muzeja, fasada, kapija i lukova, ali i dokumenti i predanja o „gradu na vodi“.

Pištalo o Veneciji piše kao istoričar i kao pesnik; ta kombinacija erudicije univerzitetskog profesora i njegove pesničke mašte dala je najbolje poglavlje ovog dela – moćnu poetsku viziju Mediterana. Iako ono formalno nije dato u stihovima, specifična ritmička intonacija rečenice, lirski paralelizmi i česte anafore čine poglavlje „Mediteran“ savršenom pesmom u prozi. Mediteran – „to su crkve koje su se uplele u džamije koje su se uplele u kasnije crkve. To je Gaudijeva molitva, koja se igra. Žuti hramovi od tufa. I Vetroviti Sunion. Jadrilice koje sa trkaju sa delfinima. Karirani stolnjaci i računari u čašama.“ To su i „oleandri i buganvilije. Ljudi ogrnuti togama vetra. Okrečena sela. Plava vrata koja vode nikud. To su procesije kiparsko-libansko-koptske sa ikonama i meduzama“; konačno, to je „udružena radost svih feničanskih, slovenskih, grčkih, đenovljanskih, venecijanskih parova za trideset stoleća u trenutku vrhunca“.

Veneciju upoznajemo i kroz poglavlje „Porodična fantazija“, u kojem Pištalo oživljava likove iz komedije del arte tako što, tek povremeno izlazeći iz poznatog okvira njihovih tipskih karaktera, ispisuje zanimljivu priču o susretu svog dalekog pretka Tripka sa ovim likovima-maskama prilikom njegovog prvog dolaska u Republiku. Pantalone i Kolombina, Doktor, Kapetan i Arlekin, najpoznatiji *starosedeoci* ove italijanske komedije, susreću se sa Tripkom, nepoverljivim trgovcem iz Boke, koji svoju slovensku dušu napaja čarima Mediterana i venecijanske raskoši. Podređujući razum mašti, odnosno porodičnu istoriju porodičnoj fantaziji, pisac gradi priču o svom pretku – još jedan portret među (karnevalskim) maskama – koji posmatra Veneciju u pervertovanoj stvarnosti karnevalskog sveta. Opisano je kako Tripko, koji u noći venecijanskog Karnevala u svojoj bokeljskoj nošnji i sam mora izgledati kao maska, pokazujući pred „Latinima“ nešto od gordosti Kanjoša Macedonovića i začuđenosti Njegoševog gorštačkog vojvode Draška, prati prevrtljivog Pantalonea po venecijanskim krčmama i budoarima. Razgovori mnogobrojnih likova, koji čine uobičajeni inventar ovih budoara, Pištalu su poslužili da o poetici karnevala progovore sami učesnici, oni čija je životna filozofija slična karnevalskom poimanju sveta. Tako i učeni Doktor zaključuje da „postoje dva orficka putovanja. [...] Možemo se spustiti u niže forme koje su životinjske ili se popeti u više koje su božanske. I jedno i drugo mi činimo u karnevalu.“ Iako pomenuti likovi iz komedije del arte u Pištalovoj „porodičnoj fantaziji“ uglavnom ne odstupaju od stereotipnih predstava o njima, veoma je interesantno, i literarno ubedljivo, njihovo izmeštanje iz sveta komedije u jednu kratku pripovest. Šteta je što ovo zanimljivo poglavlje ostaje samo kao nagoveštaj moguće šire narativne celine, jer je Pištalov pripovedački dar učinio da ove ličnosti uspešno prežive žanrovsku metamorfozu.

Poglavlje „Porodična fantazija“ izdvaja se i po tome što predstavlja jedinu fiktionalnu tvorevinu unutar ovog dela, čime nije previše narušen inače nenametljivi autobiografski diskurs. Doživljavajući autora pre kao putopisca nego kao pripovedača, mi ne tražimo opravdanja za kompozicioni nesklad i nelinearno pripovedanje. Sižejna linija se uspostavlja tako što pratimo maršrutu piščevih šetnji po trgovima, ulicama, galerijama i muzejima, koje su propraćene nenametljivim i interesantnim opaskama o kulturnoj istoriji grada, kako monumentalnih venecijanskih zdanja tako i onih manje poznatih, skrivenih i dostupnih samo retkim turistima, koji sa njima uspostavljaju gotovo intiman odnos, kada imaju „čitave ulice i pjace za sebe“. Jednoj od svojih saputnica pisac kaže da „Venecija ne može biti iscrpljena znanjem“ i da se u njoj „intimnost nakupila do ogromnosti, da je grad beskrajan“. Ona je večita turistička atrakcija, grad koji zadovoljava sva čula, ali je istovremeno i „neistrošiva kao apetit“. Ta piščeva fasciniranost Venecijom traje od njegovih studentskih dana. U međuvremenu, čitamo u jednom veoma reprezentativnom autopoeitičkom iskazu, „student koji je spavao u vreći preobrazio se u profesora, učenog kao Il Dotorre. Znanje mu je potrebno samo kao riznica metafora. Metafora je bila motka za skok van ovog sveta. Venecija mu je pružila drugi svet u ovom.“

Pištalova knjiga, koja počinje i završava se opisom karnevala, sugerise da je priča o Veneciji neodvojiva od priče o Karnevalu. Jer to nije samo maskarada, orgijastička zabava pred kojom nestaju sve granice i zabrane; to je nedosanjani san o većitom kruženju oslobođene energije i otelotvorene ekstaze. Kao kroz tela Kazanovinih ljubavnica. „Karneval mi je pokazao šta ću sve biti kad ne budem ja. Kad postanem vetar, kad postanem reka,

kad postanem krošnje. To će biti kraj pohlepe. Kad postanem SVE. Kad se potraga dovrši. Kad mi svitac zasvetli iz usta. Kad postanem Venecija. Kad se ujedinem sa suncima i mesecima, ludim šeširdžijama. Kad oslobođen tela pojurim kroz žile bilja, potoke, oblake, zvezdane magline... i čitav *misterium tremendum*. To umnogostručenje će biti najzujbudljivije na svetu, ali tragično, jer nema mene.“

Venecija je jedinstvena knjiga u novijoj srpskoj književnosti – i po svom obliku, i po svom veličanju i po svom jeziku. To je jezik poetske proze, kojem ne smetaju ni *bedekerski* karakter ovog dela ni česti ekskursi o kulturnim i istorijskim vezama unutar mletačko-slovenskih odnosa. To je jezik impresivnih pesničkih slika, smelih poređenja i inteligentnih, na momente veoma lucidnih, zapažanja. Iako povremeno može da zasmeta pre-naglašena figurativnost i pomalo veštačko oneobičavanje u jezičko-stilskoj ravni dela – na retkim mestima gde to vodi u poetsku patetiku – sinteza Pištaloovog raskošnog stila i bogatog znanja stvorila je izvanredan literarni mozaik „tonućeg grada“. „Venecija“ se može čitati i kao knjiga intimnih dnevničkih zapisa, i kao pouzdani vodič kroz venecijanske ulice i trgove, i kao autobiografska proza, potom i kao poema – ali svaki put kao apoteoza raskošne lepote Serenissime.